Eugen LUNGU
Editura ARC
(Chişinău)

D. IOV: ÎNTRE TROTUŞ ŞI NISTRU*

D. Iov: Between Trotuş şi Nistru

Abstract: This study's author analyzes the literary work (still unknown) of D[imitrie] Iov (1888-1959), a poet, prose writer, memoirist, publicist, a highly cultivated man, a politician, who was arrested in 1956 by the Communist regime from Romania and passed away in a prison, in Gherla. The name of this prominent personality of Romanian culture from the first half of the 20th century is closely related to the space between Nistru and Prut, the 1918-1940, especially to the city Soroca, where he was prefect of district, deputy and senator from this community in the Romanian Parliament. The author analyzes poems of the volume „Covor basarabean" (1943), of periodicals and some original poems from 1944-1956; the prose of the collections „În lunca Trotuşului"(1923), „Amintiri şi lacrimi" (1932) and „Duduia Adela" (unknown year); the travel notes from the volumes „Privelişti basarabene" (1941) and „Gospodarul din Orhei" (1942); (1942); the journalism; the pages of memories of the volume „Răboj de amintiri" (1948), the writer's correspondence with different personalities.

Keywords: Adoption, undesirable, the vocation of elegiac, dated poet, pedantry, purity, elegiac tone, civic tone, autobiographical impulse, local color, adulterous deviations, moral sketches, epic naturalness, epic concentration, psychological detail, colorful speech.

Rezumat: Autorul studiului analizează opera literară (cvasinecunoscută până azi) a lui D[imitrie] Iov (1888-1959), poet, prozator, memorialist, publicist, om de cultură, om politic, arestat în 1956 de regimul comunist din România, sfârşindu-şi viaţa în închisoare, la Gherla. Numele acestei personalităţi proeminente a culturii româneşti din prima jumătate a secolului al XX-lea este strâns legat de spaţiul dintre Nistru şi Prut, anii 1918-1940, în special de oraşul şi judeţul Soroca, unde a fost prefect al judeţului, deputat şi senator din partea acestei comunităţi în Parlamentul României. Autorul analizează poeziile din volumul „Covor basarabean" (1943), din periodice şi o serie de poezii inedite din perioada 1944-1956; proza din culegerile „În lunca Trotuşului"(1923), „Amintiri şi lacrimi" (1932) şi „Duduia Adela" (fără an); notele de călătorie din volumele „Privelişti basarabene" (1941) şi „Gospodarul din Orhei" (1942); publicistica; paginile de memorii din volumul „Răboj de amintiri" (1948), corespondenţa scriitorului cu diferite personalităţi.

Cuvinte-cheie: Adopţie, indezirabil, vocaţia elegiacului, poet datat, pedanterie, epuraţie. ton elegiac, tonalitate civică, impuls autobiographic, culoare locală, deviaţii adulterine, schiţe de moravuri, naturaleţe epică, concentraţie epică, detaliu psihologic, grai colorat.

* Apărut în calitate de studiu introductiv la ediţia în două volume: D.[imitrie] Iov. *Scrieri.* Text ales şi stabilit, repere biografice, note şi comentarii, iconografie de Mihai şi Teodor Papuc. Editura Ştiinţa, 2017.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Cazul lui D.[imitrie] Iov este unul mai puțin obișnuit. Plecările, de regulă, se făceau de aici încolo – pentru a fi în literatură, basarabenii treceau Prutul. Unii rupând odată cu trecutul şi paşaportul cu acvila bicefală, ca un garant al ireversibilității actului. Este gestul asumat de B.P. Hasdeu. Stere părăsea şi el un imperiu care, pentru dânsul şi nu numai, se identifica amenințător cu temnițele şi viforele Siberiei. Ambii aveau să se impună ca personalități marcante ale societății româneşti. Mai puțin cunoscutul Gheorghe Madan, care trecea râul clandestin într-o noapte târzie de noiembrie 1892 pentru a-l vedea pe Hasdeu.

D. Iov a făcut însă calea inversă, venind din regat în Basarabia. Devenind pentru totdeauna basarabean prin adopție.

Interzis de sovietici, ca de altfel şi ceilalți interbelici indezirabili, ştiam puține despre el. Informații sumare au apărut abia după 1990, inclusiv în albumul de la Arc dedicat pictorului Theodor Kiriakoff-Suruceanu. Artistul plastic ilustrase cu „58 gravuri originale" placheta lui D. Iov „Covor basarabean" (Iaşi, 1943). După teme şi jeliri – *Lacrimi pentru Basarabia, Mori de vânt basarabene, Ploaie basarabeană, Cetatea Albă, Paşte trist* etc. –, jelaniile lui Iov (nume predestinat!) păreau ale unui om al locului: doar basarabenii au atât de adânc implântată în gene vocația elegiacului şi a sfâşierii lăuntrice cauzate de o istorie de tip ping-pong. Tot ei îşi țes opera cu precădere din firul biografic: „Covorul..." împletea în el tot traiectul basarabean al poetului. Am rămas însă profund mirat când am aflat că venea din Moldova de dincolo de Prut – era născut în Uricani, județul Botoşani, spațiu aureolat încă de melancoliile eminesciene. A venit aici după 1918 pentru a se dedica, aşa cum scriu biografii săi, „acțiunii de revigorare a conştiinței româneşti" în ținut. A fondat ziare şi a fost un colaborator activ al presei din Basarabia, a condus o companie teatrală, a funcționat ca inspector general al cultelor în zonă, s-a implicat activ în politică, ajungând prefect de Soroca, deputat şi senator. Intensitatea lirică şi amara dezolare cu care deplânge despărțirea din iunie 1940 de oraşul cu cetate de pe malul Nistrului îl arată a fi sorocean get-beget. Părea că o parte a ființei sale întristate sălăşluia încă în fibra aspră a castanilor de pe malul bătrânului fluviu, arbori pe care îi imortaliza prin vers:

„Au înflorit castanii la Soroca,
Pe strada mea au înflorit castanii
Şi-n liniştea ce plânge din podgorii,
……..
Bătrânul Nistru, pribegit în vremuri,
Urzeşte cânt pe stative de stâncă
Şi doina tristă din castani o fură,
Să ducă-n sate jăluire-adâncă...

Au înflorit castanii la Soroca
În primăvara plină de-ntristare;

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Parcă-s policandre verzi în care ard
Mii lumânări zvârlite din altare”.
(*Au înflorit castanii la Soroca,* 1941)

* * *

„Covor basarabean” este cea mai serioasă evoluție poetică a lui D. Iov. Cartea se impune şi ca obiect grafic de excepție – tipărit în ani grei pentru țară, volumul e bogat ilustrat cu gravuri color. Se respectă şi un anumit tabiet editorial rezervat cărților cu statut special, căci iată ce citim pe versoul foii de titlu „DIN ACEST VOLUM, S’AU TIPĂRIT PE HÂRTIE VELINĂ, O EDIȚIE DE LUX, NUMEROTATĂ DELA A. LA Z, PURTÂND SEMNĂTURA AUTORULUI, DEASEMENEA S’AU TRAS PE ACEIAŞ HÂRTIE 500 EXEMPLARE NUMEROTATE DE LA 1 PÂNĂ LA 500” (am respectat ortografia şi dispunerea textului în original). Despre felul cum arăta ediția princeps din 1943 ne sugerează o altă tipăritură, recentă, a plachetei: „Ediție anastatică alcătuită şi îngrijită de *CĂTĂLIN-ANDREI TEODORU*, membru al *Academiei Bârlădene;* 58 gravuri originale de *Theodor Kiriakoff-Suruceanu*”, apărută la Editura Sfera, Bârlad, 2015.

Prin insistența autorului, cartea ajungea la şefii statului român de atunci, dar şi la Odesa, cu o dedicație guvernatorului Gh. Alexianu, care îi mulțumea ulterior lui Iov pentru volumul „«Covor basarabean» ce ați binevoit să-mi lăsați cu ocazia trecerii Dvs. prin Odesa”.

Cu aceste constatări aproape neutre am putea încheia partea elogioasă a notelor noastre, deoarece, din păcate, D. Iov rămâne un poet datat. El nu a strălucit nici în anii săi de glorie, deşi ținea pasul cu poetica epocii. Ştefan Cazimir publica în 2015, în *România literară* (nr. 36 din 4 septembrie) un articol intitulat *Hotarul morții*, care revedea şi reconsidera critic lirica de război (1941-1944). Printre poeții citați cu fragmente extrase din publicațiile vremii figurează Virgil Carianopol, prietenul lui Iov, Mihai Beniuc, Radu Gyr, Horia Nițulescu, Ion Potopin, cel care, mai târziu, „va ilustra un oportunism imperturbabil” umplând paginile ziarelor cu poncife poetice „pe linie”, Demostene Botez ş.a. Ei bine, proiectat pe acest fundal liric, D. Iov face impresie bună, pana sa nefiind deloc mai puțin gracilă. Criticul Constantin Teodorovici constata că, între 1941 şi 1944, pe când D. Iov era director al Teatrului Național din Iaşi, acesta se bucura „de o anumită vogă în postura de autor (şi recitator) de poezii patriotice şi ocazionale”.

„Covor basarabean” are drept imbold motivațional un acut principiu civic dictat de sentimentul sfâşietor al pierderii Basarabiei la 28 iunie 1940. Răvăşirea lăuntrică a refugiatului din Soroca e sugerată şi prin marcajul cronologic al poeziilor: primul poem omonim titlului („Covor basarabean”) fusese compus la 1 iulie 1940, adică la câteva zile după catastrofă, ultimul, plasat spre finele cărții, e unul, am putea spune, aniversar, căci fusese scris la 28 iunie 1942 (*Noaptea, după luptă*). E evidentă o strategie de succesiune a pieselor poetice, inclusiv tematică, deoarece poemul scris mai târziu de această dată (*Pizanie,* 15 ianuarie 1943) e integrat în interiorul cărții. Autorul acordă o foarte mare importanță datării, din moment ce aceste detalii temporale sunt scoase în fruntea poemelor, acolo unde de regulă se află titlul. Semn că voia să pună în evidență reacția sa promptă la evoluția evenimentelor, la val-vârtejul istoric.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

În treacăt fie spus, D. Iov îşi fixează cu o maniacală pedanterie momentul producerii tuturor scrierilor, de aceea editorii săi vor avea puține probleme în ceea ce priveşte datarea textelor. Chiar şi în acest context, „Covor basarabean” e un volum ce se remarcă prin exclusivismul referințelor cronologice.

Dacă ar fi să-l credem pe I. Al. Brătescu-Voineşti, care dedica un întreg articol publicării poeziei *Covor basarabean* în presă, declicul emoțional ce îi declanşa lui D. Iov inspirația a fost vederea, în Bucureşti, a unui *război,* cum numesc basarabenii atât de elaborata lor producție textilă: „Citiți, vă rog, şi recitiți această minunată poezie: *Covor basarabean*. Ah! ce dumnezeiesc de nobil rol a dat Dumnezeu poeților: ca din durerile, din sfâşierile lor sufleteşti să poată face cântece pentru alții.

Refugiat din Basarabia, cu sufletul încărcat de obidă, rătăceşte acum pe ulițele Bucureştilor... Şi iată că ochii lui întâlnesc un covor, a căruia vedere îi însuteşte durerea, îi sfâşie inima, gândindu-se la comorile de frumuseți ale coastei smulse din trupul țării sale şi la bruma de gospodărie ce, reuşise şi el, biet poet, să întemeieze acolo. Şi iată-l cum preface chinuitoarea lui sfâşiere în cântec pentru alții, în poezie pe care n-o poți ceti cu voce tare, pentru că te-neacă plânsul, poezie care merită să figureze în toate antologiile noastre viitoare şi pe care o vor învăța de aci încolo pe din afară toți copiii neamului nostru”. Evident, D. Iov se simțea onorat de elogiu şi alegea fragmentul drept motto pentru întregul volum care, probabil, nu întâmplător a şi fost intitulat „Covor basarabean”. (Apropo, conform unui „Certificat de moştenitor” eliberat în mai 1965, după decesul lui G. Călinescu, marele critic avea în locuința sa, alături de două fotolii Biedermayer şi câteva tablouri mici semnate de pictori români, două covoare – unul oltenesc şi altul basarabean.)

Din păcate, predicțiile literaților, înclinate mereu spre hiperbolizare, se împlinesc foarte rar. La fel cea enunțată patetic de I.Al. Brătescu-Voineşti („poezie care merită să figureze în toate antologiile noastre viitoare şi pe care o vor învăța de aci încolo pe din afară toți copiii neamului nostru”). Trecea un singur an de la apariția volumului „Covor basarabean” şi ziarul *Scânteia*, „organ al C.C. al P.C.R.”, din 29 octombrie 1944, îl includea în lista proscrişilor (scriitorii epurați de noua stăpânire) şi pe D. Iov, „fost prefect cuzist, hoț de urne, agent antisovietic”, şi pe generosul său apreciator „*I.Al. Brătescu-Voineşti*, a cărui activitate huliganică, filogermană şi antisovietică este prea cunoscută ca să mai stăruim asupra ei”, cum insinua ziarul. Ce e drept, ambii scriitori apăreau într-o companie ilustră de „epurați”: „*Blaga Lucian*, fost subsecretar de stat la Externe în Guvernul Goga–Cuza” alături de rivalul său, cu care polemizase crâncen anterior, pentru comuniști fiind însă ambii o apă şi-un pământ: „*Botta Dan*, pronazist cunoscut care, şi ca poet este un imitator al lui Ion Barbu”. Intra în listă, evident, şi „*Barbu Ion*, poet care a purtat cămaşa verde”, şi „*Mircea Eliade***,** ideolog al mişcării legionare, duşman al clasei muncitoare, apologet al dictaturii lui Salazar”, şi Aron Cotruş, Nichifor Crainic, D. Murărașu, Victor Ion Popa, Al.O. Teodoreanu, Ion Marin Sadoveanu, urmat de Virgil Carianopol, prietenul lui Iov, şi mulți alții.

Cine putea să-i ierte lui D. Iov angajarea sa totală şi inechivocă în bătălia cu propaganda bolşevică, dacă până şi din, s-ar părea „paşnica”, *Au înflorit castanii la Soroca* se trăgea în rafale:

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

„Au înflorit castanii la Soroca,
Au înflorit ş-acuma ca-n toți anii;
Pe ulița pustie şi străină,
Azi, pentru cine-au înflorit castanii?

Dă Doamne, toamna care va veni
Să pângărească suflet de pahonț,
Să fie-o palmă fiecare ram
Şi fiecare fruct să fie-un glonț".

În acelaşi registru combativ sunt concepute şi poemele *Lăcustele*, *Scrisoare pentru ostaşi*, *Noaptea, după luptă*, *10 Mai* şi multe altele. Versul, nemeşteşugit, cu claritatea unei foi volante (poetul a servit un timp şi în Secția de propagandă a Statului-Major român), ilustra evenimentele sângeroase de pe frontul de Est:

„Vin amintiri, în mersul de paradă,
Ca să trezească iarăşi vis năvalnic;
Vin toți, în rând, izbânda lor s-o vadă;
Eroi de la Țiganca, de la Dalnic".
(*10 Mai*)

Dominant în carte este însă tonul elegiac prin care se deplânge fie o Basarabie pierdută, abandonată la cheremul „oştilor de barbari", fie una regăsită, dar vandalizată:

„Tu, Basarabie creştină, cu
Voievodale ctitorii sfințită,
Lasă clopotele să ne spună
Biserica de cine-i pângărită?

Ce hoți păgâni veniră pe ascuns,
De-au scos şi de la troițe piroanele?
Sfântă Basarabie, ne spune,
Spune, cine ți-a prădat icoanele?"
(*Spune Basarabie...*)

Cum poezia lui Iov e un megafon al politicii oficiale, poetul „dispune" schimbarea vechii frontiere de pe Nistru conform intențiilor administrației româneşti:

„Urmaşii mei, care spălați ocara
Ce-acoperise neamul românesc,
Mă rog lui Dumnezeu: Să măriți Țara,
S-o rotunjiți ca pe un măr domnesc.

Am stat la Nistru de ajuns. De-acum
Doresc de linişte ca să am parte:

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Mutați hotarul țării mai departe,
Că eu-s sătul de margine de drum”.
(*Răvaş răzăşesc*)

În *Scrisoare pentru ostaşi* se precizează geografic locul noii frontiere – râul Bug:

„Ca mâine drumul sfânt îl veți schimba
Spre zarea care-ncheie-a țării undă,
Ca sfărâmând hotare nefireşti,
Să faceți România mai rotundă...

Şi-nvredniciți de bunul Dumnezeu,
În visurile care se-mplinesc,
Să-ntindeți țării steagul curcubeu...
Din Tisa până-n Bugul românesc...”

La fel în *Răvaş de răspuns*:

„Suiți pe ziduri nalte, vom zări
Cum pe podiş ne scrie-n brazde plugul
Şi spre hotarul țării vom privi,
Acolo unde străjuieşte Bugul...”

Momentul intim e aproape exclus din structurile tematice ale cărții, iar când acesta îşi face totuşi loc, e neapărat împletit cu civicul. La Soroca, poetul trăise anterior o mare dramă – iubirea vieții sale, basarabeanca Liuba, s-a sinucis chiar în noaptea din ajunul nunții. După un an, în 1942, vizita mormântul fetei şi se reculegea poetic, gest absolut firesc pentru un făuritor instant de stihuri, prin poemul *Hoinar prin Basarabia.* Uvertura poemului e de o evidentă tonalitate civică:

„M-am plimbat cu primăvara-n Basarabia,
Hristos a-nviat să dau cu țăranii
Pe unde-au tâlhărit un an duşmanii
Şi-a fulgerat apoi, în vară, sabia”.

După care personajul liric se refugiază în suferința intimă:

„M-am aplecat crucii cu nume cunoscut
Şi-am sărutat cele 5 semne-ale slovei:
«Iartă-mă, Liuba, că-n anul trecut
Te-am lăsat singură-n glia Moldovei...»

Am stat mult în țintirim, ca-ntotdeauna,
Şi din suflet, şi din iarna ochilor mei,
Până ce-a aprins noaptea candelă luna,
Am nins peste mormântul Liubei ghiocei...”

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

* * *

În genere, poezia, ca de altfel şi proza lui Iov, are un puternic impuls autobiografic. De aceea multe dintre piesele sale lirice dezvoltă o linie epică bine definită, narativul respectând totuşi cadenţele ritmice ale versului:

„Cerdacul meu de la Soroca – cerdac
În care tinereţea mea s-a tors,
La tine astăzi iarăşi m-am întors,
Dar cât eşti de bătrân şi de sărac!...
……

De-aicea Goga a privit departe,
Peste câmpiile transnistriene,
Şi-a zămislit atunci o nouă carte,
Chezaşă veacurilor ce s-aşterne...

La tine filosoful Petrovici
A poposit odată ş-a rămas,
S-asculte liniştea cea fără glas,
Să pună gânduri mari în pagini mici...”

(Pentru Octavian Goga D. Iov avea un respect aparte; deseori în versul său se resimte jalea mesianică a poetului ardelean.) Un alt exemplu de intercalare în poezie a insertului biografic este poemul *Virgilia Olaru*:

„Te văd micuţă, cu taşca pe spate,
Cum te grăbeai spre şcoala ta primară.
Erai frumoasă ca o primăvară
Când îmi strigai la uşă: Sănătate!...
Fina mea, Virgilia Olaru,
Unde ţi-ai lăsat abecedaru?”

Poemul sugerează că fetiţa îi era autorului fină de botez, iar întrebarea-refren cu care se încheie fiecare dintre cele cinci strofe *Unde ţi-ai lăsat abecedaru?* lasă cititorul într-o uşoară nedumerire. Acesta se lansează într-un şir de presupuneri banale – l-o fi uitat acasă, pe o bancă lângă terenul de joacă, la şcoală sau altundeva? Textul poemului nu face mai multă lumină în această problemă şi doar memoriile lui D. Iov clarifică situaţia. Detaliul – un abecedar uitat – este scos astfel din logica banalităţii şi repus într-un nou context profund simbolic. Iată întâmplarea consemnată de Iov în „Răboj de amintiri”, volum cu caracter memorialistic.

În Soroca intrau ruşii. Românii se retrăgeau în grabă: „Printre cei care au plecat mai întâi au fost funcţionarii poliţiei. Trebuia să fie aşa. Ei erau urmăriţi, să fie opriţi.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Un agent de siguranță, Vasile Olaru şi-a luat nevasta, fetița Virgilia, mică, în clasa I primară şi-o boccea în spate. Au luat-o pe jos, dar când au ajuns în Dealul Sorocii, urcând prin vii, pe furiş, mica Virgilie s-a oprit şi-nspăimântată a strigat:

– Am uitat abecedarul!...

Părinții s-au uitat la ea.

– Asta-i acuma, face mama, ce grijă ți-a intrat în cap!...

– Tată, abecedarul meu, se jeluie micuța.

– Licuța, se vede că nu ți-s mințile acasă.

– Mamă, am uitat abecedarul, mamă.

Era cald, soarele ardea. De vale, în oraş, zarvă. Intrau bolşevicii…

– Haidem că ne-ajung, face Vasile Olaru, apucând bocceaua.

– Abecedarul meu, tată, mi-a rămas abecedarul…

Mama o apucă de mână.

– Hai, afurisito, că ne prind ruşii…

Dar micuța nu se mişcă. O trage de mână, dar ea se lasă jos. Şi cum e blondă şi mică, parcă-i o păpuşă cu ochi verzi şi păr de aur.

– Licuțo ce-i cu tine? Tu nu vezi ce-i în vale?

– Tată, am uitat abecedarul…

– Şi dacă l-ai uitat, ce-i? Îți cumpără tata altul de la Iaşi.

Virgilia, trântită jos plânge.

– Cum să las eu, tată, abecedarul pe mâinile bolşevicilor? Abecedarul meu pe care am început să învăț, abecedarul meu în care este chipul Regelui… Cum să-l las duşmanilor?

– Bine, rămâi aici că noi plecăm.

Fetița plânge, plânge şi lacrimile mari îi atârnă de gene. Ca pe flori picurii de rouă.

Şi-n oraş bolşevicii vin… vin… Şi-n soare, devale, fâlfâie steaguri roşii.

– Tată, pe mata te lasă inima ca să-mi rămâie cartea cea mai scumpă la bolşevici?

Fetița plânge şi tremură… Ochii tatei sunt plini de lacrimi…

– Duceți-vă înainte, vă ajung… Mă duc să-ți aduc abecedarul…

– Vasilică ce faci? se-nspăimântă nevasta – are să te prindă!...”

Tatăl îi recuperează totuşi abecedarul fără să fie prins şi abia acum devine clară ultima strofă a poemului, care smulge întâmplarea din platitudinea faptului divers şi-i dă o rezonanță patriotică:

„Cu gândul dus spre Nistru astăzi plângi,
Dar plânsul tău e plânsul țării-ntregi
Şi-ai vrea cu lacrimi de copil să stângi
Pojarul Neamului ce-l înțelegi...
Fina mea, Virgilia Olaru,
Cine ți-a furat abecedaru?”

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

În asemenea piese, cu o clară destinație propagandistică, nu vom găsi mari virtuți artistice (vom vedea mai jos că poetul nu se înşela asupra modestelor sale capacități versificatorii). Ele însă îşi aveau efectul scontat, dacă e să-l credem pe autorul acestor sloganuri ritmate şi rimate: „În întâia zi a războiului a apărut în *Universul* poezia mea *Moldovă, sună-ți clopotele toate*, la locul cel mai de cinste, în pagina întâi, în coloana întâi, în locul cuvenit articolului de fond. E pentru întâia oară când *Universul* publică o poezie în spațiul articolului de fond. Atâta. Încolo, nici măcar o mulțumire n-am primit din partea ziarului. Poezia a avut mare răsunet. Eu cred că nu prin valoarea ei. Cât mai mult c-a fost scrisă la timp.

«Moldovă, sună-ți clopotele toate,
S-audă Prutul, Nistrul şi Carpații
Cum vine neamul viforos, vin frații,
Ca să plivească țara de păcate…»

S-a scris de nenumărate ori la Radio, au reprodus-o ziarele, s-a declamat la toate adunările şi nu ştiu ce compozitor a pus-o pe note.

Poezia se termina cu

«Moldovă, sună-ți clopotele toate,
În astă sfântă zi de Înviere,
Să afle lumea, Nația cum cere:
Dreptate… dreptate… dreptate».

Am făcut acest ocol pentru a aminti celor ce n-au uitat că nu eram în acele zile un nume necunoscut” („Răboj de amintiri”).

* * *

În „Covor basarabean” poetul apelează, pentru o mai multă credibilitate a discursului, la elemente de culoare locală. Aproape în fiecare poem, de multe ori chiar în titlu, figurează toponime şi hidronime din zonă: *Răvaş pentru Soroca*, *Primăvara la Soroca*, *Cerdacul meu de la Soroca*, *Soroca, azi*, *Cetatea Albă*, *Vecerne la Nistru*, *Crăciun peste Nistru*, *Scrisoare peste Prut*, *Noaptea la Prut* etc., etc. Se pare că înseşi numele basarabenilor, mai ales ale basarabencelor, cu inflexiuni vechi slave, deci ceva mai neobişnuite pentru auzul unui regățean format pe alte sonuri, deşteaptă în imaginația poetului inedite armonii:

„Frumoaselor femei basarabene:
Nataşa, Vera, Liuba, Raia, Zina...
Voi care-mpodobiți în ochi lumina
Şi primăveri le aciuați sub gene,
.....

V-am întâlnit prin sate moldovene
Când v-am furat surâsul, ochii, glasul

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Şi ritmul care-l lasă-n urmă pasul,
Şi farmecul din voi, ca din poiene...
.....

Între Hotin şi Dunăre, şi Mare
Voi aţi rămas cetăţi de biruinţă,
Altarele de rugă şi credinţă
Şi doina care plânge-n sărbătoare...

Cum aburesc pe vetre alivence,
Aşa se-nalţă-n răsărit văpaia,
Frumoaselor femei basarabence:
Nataşa, Vera, Liuba, Zina, Raia..."

Poemul-cantilenă se intitulează *Femei basarabene* şi – nota bene! – e scris deja la Bucureşti, sub imboldul unei amintiri nostalgice.

Evident, în vocabularul botoşăneanului îşi fac loc şi o suită de regionalisme care colorează într-un ocru estompat efuziunile lirice ale basarabeanului prin adopţie. Acestea sunt presărate în diverse poezii, iar în unele poeme, precum *Răvaş basarabean,* dialectismele sunt reactivate cu metodă, pentru a colora stilistic discursul. „Basarabenismele" sunt puse de autor în graiul unui răzeş de pe Nistru:

„Vă scriu eu, Andrei Chiroşcă, moldovan
Tocmai di la Nistru, buclucaşu;
Mă iertaţi că scriu cu carandaşu:
Condeiu-n viaţa me o fost duşman...

La sfat cu dumneavoastră am ahotă
Să şăd, cum şăd la un stacan di gin.
La tăţi cu plecăciune mă închin
Şă-ngenunchez ciubotă cu ciubotă".

Dacă în vers şi-a făcut loc „sacrosanctul" *stacan di gin,* evident că apare şi faimoasa *siliotcă*:

„Amu să chiamă câ sântem de-osabă,
Că neamu nostru-ntre hotare-i ciotcă,
Aşa cum stă pi masă o siliotcă
Între colaci frumoşi, făcuţi di babă".

Se pare însă că uneori scriitorul exagerează îngroşând contextul şi forţând nota, deoarece chiar şi unui basarabean get-beget i-ar fi greu să se descurce între atâtea localisme relicte.

În acest atât de specific evantai terminologic diseminat în producţia poetică a lui D. Iov se reţin două rime care armonizează nume proprii cu nume comune specifice

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

ţinutului. Ambele potriviri armonioase vor face şcoală. Primul clopoţel la sfârşit de rând, cum numesc rebusiştii rima, e *Nistru-sinistru*. Poemul care valorifică această rimă se intitulează absolut semnificativ – *Peisaj basarabean*:

„Iarna a cernit pe-ntinderi pâclă,
Belşug de vată, caiere pe Nistru
Cu cerul de cenuşă şi de sticlă,
Prohod de corbi ce croncănesc sinistru”.

Elocventa rimă e accesată în câteva poeme.

O altă rimă – de pionierat? – e foarte frecventă în *Covor basarabean – Basarabia-sabia.* Prelevăm doar trei exemple. Unul l-am citat deja mai sus, în poemul *Hoinar prin Basarabia*:

„M-am plimbat cu primăvara-n Basarabia,
Hristos a-nviat să dau cu ţăranii
Pe unde-au tâlhărit un an duşmanii
Şi-a fulgerat apoi, în vară, sabia”.

Al doilea îl extragem din *Închinare ostaşilor* şi, respectiv, al treilea, din poezia *Drum basarabean*:

„Pe prispa caselor vorbesc bătrânii
De iureşul, stârnit cu sabia...
Pentru voi se roagă Basarabia
Şi-nchină-n zare cumpăna fântânii...

* * *

Drum de ţară, greu de glod şi gropi...
În ochiuri apa şi-a frânt sabia.
Cerul stă culcat pe vârf de plopi.
Plouă cum plouă-n Basarabia...”

Păcat că volumele lui D. Iov apar cam târziu şi nu mai pot constitui o probă într-un diferend în care se angajaseră aprig doi cunoscuţi poeţi basarabeni, trecuţi de câţiva ani la cele veşnice. Obiectul disputei era tocmai buclucaşa rimă: *Basarabia-sabia.* Fiecare îşi impunea întâietatea, considerându-se cu semeţie inventatorul, altfel destul de comunei rime. D. Iov îi precedase cu cel puţin jumătate de secol pe ambii şi nici nu putem fi prea siguri că această acoladă sonoră nu a mai fost implicată poetic şi de altcineva până la el.

* * *

După cum indică datele, „Covor basarabean” pare a fi singura carte de versuri scoasă de poet în timpul vieţii. Restul producţiei sale poetice, destul de amplă ca volum,

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

a rămas înmormântată fie în periodicele vremii, fie în manuscrise. Actualele volume de la Editura *Ştiinţa* valorifică pentru prima dată întreaga creaţie lirică a lui D. Iov.

În versurile neîncorporate editorial şi resuscitate acum, raportul dintre civic şi intim e în favoarea ultimului: poetul pare mai descătuşat ca persoană privată şi e cu siguranţă mai atractiv în plan estetic. Jelirea poetului (şi în această parte a liricii sale elegiacul e precumpănitor) are acum alte motivaţii şi alte angajări. Artistul îşi autodefineşte conceptual versul, poemul *Cântarea mea* sunând ca o profesiune de credinţă, o *ars poetica,* o expunere de program liric:

„Cântarea mea nu-i murmur de unde line, clare,
Nu-i freamătul ce-ngână o dulce melopee
Când luna-şi cerne-argintul pe florile albastre, –
Cântările mi-s triste ca marşuri funerare,
Ca frunzele ce toamna se scutură pe-alee
Şi mor, cum mor în taină şi visurile noastre!”

Dedicaţia poemului (*Unei femei*) pare o cheie de lectură destul de sugestivă în acest *andante* de romanţă, aşa că orice comentariu devine superfluu. Înseşi titlurile poemelor situează aceste efuziuni intime în spaţiul noros al întristării. Unele titluri adoptate din sfera muzicii presupun din oficiu reculegerea calmă în solitudine şi elegiac (*Cantilenă*, *Lied*, *Meditaţie*, *Memento* etc.). Altele exprimă nevoalat, mult prea rectiliniu şi fără variaţii, tonalitatea piesei (*Cântece triste*, *Cântec trist*, *Gânduri triste*, *Tristia*, *Zile de durere*, *Despărţire*, *Bolnav*, *Plângea* etc., etc.). Este foarte ciudată predilecţia lui Iov pentru o formulă invariabilă de titlu – *Carte poştală.* Sub acest generic au fost scrise peste douăzeci de poeme-tânguiri. Altele au o dedicaţie la fel de invariabilă: *Aceleiaşi*. Poetul nu a descifrat niciodată secretul şi nu a dezvăluit niciodată numele femeii care devenise obiectul adoraţiei sale aproape mistice. Se ştie însă că inubliabila Liuba, rămasă „singură-n glia Moldovei”, ajunge un personaj emblematic al *Cărţilor poştale*. Toate textele din acest pachet par scrisori lirice cu adresă pentru alt tărâm. Pamfil Şeicaru subliniază acest detaliu într-un foarte cald profil dedicat poetului trecut deja într-o lume mai bună – *Prietenul meu Dimitrie Iov*: „Nenumărate ori am avut intenţia să vizitez Soroca şi pe prietenul meu Iov, dar drumul era tare complicat, deoarece nu exista cale ferată directă. Şi anii au trecut, şi călătoria la Soroca a rămas doar un proiect din ce în ce mai vag. Din când în când, întâlneam semnătura lui D. Iov în reviste, în care publica bucăţi lirice, «scrisori către Liuba» [de fapt, renumitele *Cărţi poştale* – e.l.]” (articol tipărit în *Almanahul pribegilor români, 1963-1964* (şapirografiat), alcătuit de Constantin Arsene, Editura Curierul Românesc, Paris, p. 337-354).

Defuncta basarabeană sau fantasma ei aureolată de misterul morţii rămâne deci în mod explicit, prin dedicaţii (*În amintirea Liubei, Liubei, Liuba* ş.a.; tot ei îi este dedicat şi volumul de proze scurte „Amintiri şi lacrimi”, 1932), personajul cu contururi clare de Madonă al *Cărţilor poştale.* Sunt poezii destul de mature artistic, luate în rama neagră a tanaticului, ca în acest poem cu ecouri bacoviene:

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

„Trecea un mort pe stradă, aseară, în amurg
O gloabă trăgea dricul cum ar fi tras un plug,
Nici preoți înainte, nici rude la sicriu…
De-asupra blăni de ceață, iar împrejur pustiu.

Doar toamna îmbrăcată în straiul ei cernit
Torcea, din cerul tulbur, lacrimi necontenit
Și-n drum urzise ploaia, din plânsul ei, izvod;
În depărtări copacii oftau, ca la prohod".

(*Cărți poştale*)

În poeziile de până la 1918, personajul-bărbat nu se vede confruntat cu inevitabilul (după celebra formulă „pe veci pierduto, vecinic adorato"), ci se lamentează din motive mult mai prozaice: de vină e trădarea femeii. Schisma erotică e de cele mai multe ori cauza frustrărilor şi deci a ieremiadelor amantului părăsit. În acest demers, când incriminator, când tânguios, femeia apare în varianta ei clasic-eminesciană de Veneră. Evident, deloc virtuoasă. Păcatul frumoasei ia dimensiuni epopeice şi e penalizat într-o suită de poeme alimentate de o inconsolabilă decepție. Probabil din această cauză autorul nu a vrut niciodată să deconspire numele iubitei „cu ochi de şarpe". Secretul poate fi însă mult mai simplu: mai curând nu e vorba de o persoană concretă, ci de o sinteză paradigmatică a infidelei ca tip uman şi, prin sublimare, a infidelității ca „nestatornicie în sentiment". E o esențializare artistică ce îi reuşea autorului pe deplin. Iată cum o vedea pe cea care i-a „închis norocul" (citez din *Scrisoarea a II-a*):

„*Aceleiaşi femei*
Acum pricep ce scurtă-ți fu iubirea:
O candelă ce moare-ntr-o fereastră,
Ce-n umbră îşi îngroapă strălucirea,
Cum îngropăm şi noi speranța noastră!

Ai fost un dor, un vis, – n-ai fost ființă…
Frumosu-ți chip n-avea asemănare!
Azi mă omoară cruda umilință
De-a fi iubit cu-atâta înfocare!

Căci de curând în brațele altuia
Te-ai coborât – ca umbra pe-o poiană –
Ca mâini-poimâini privirea ta vicleană
În altul să-şi clădească cetățuia!"

Scrisoarea a III-a reia acelaşi ton acuzator:

„*Aceleiaşi femei*
Acum când ştiu, frumoaso, că nu mă mai iubeşti,

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Că nu-ți mai sunt stăpânul cum tu stăpână-mi eşti,

Că-n ochii tăi cei negri şi mari de mult s-a stins
Văpaia de iubire ce eu am fost aprins;

Când astăzi porți pe gură un zâmbet otrăvit
Ca drept răsplată celui ce-atâta te-a iubit.

Când inima ți-i dată altuia şi când ştiu
Prăpastia adâncă şi tristul larg pustiu".

Titlurile şi tonalitatea lirică ne amintesc foarte mult de Eminescu. Numai că versul lui D. Iov alunecă prea iute şi prea frecvent în cântecul lăutăresc de inimă albastră:

„Dă-mi crinul sânului de marmur
Parfumul lui când să mă-mbete,
Să scuture balsam deasupra
Sărmane-mi inimi sfâşiete.

Dă-mi trandafirul gurii tale,
O, mult doritul trandafir!
De când visez să cresc în suflet
O floare… într-un cimitir…"

(*Cântec trist*; dedicație: *Femeii cu ochi negri*)

Alteori cade în prozaism anost sau chiar în kitsch:

„Eu ți-am cântat: ochii şi gura, nasul,
Sprâncenele şi fața, şi-alunica,
Şi buzele-nsemnate, şi bărbia...
O, necântat n-a mai rămas nimica!"

(*Cântecul din urmă*)

* * *

„Bolnav! Şi ceru-i vânăt ca cenuşa,
Şi vântul plânge ca un om ce moare,
Şi nimeni, nimeni nu-mi deschide uşa
Să-ntrebe de trăiesc... şi ce mă doare!"

(*Bolnav*)

Drama (nu numai erotică!) e proiectată de regulă pe un fundal natural complementar. Sunt tablouri care îi reuşesc îndeosebi lui D. Iov, culorile lor pastelate intrând în reverberație cu senzorii emotivi ai personajului:

„E toamnă. Ceața rece, iar codrul ruginit...
În şiruri lungi cocorii se-ngroapă-n infinit,

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Şi frunzele uscate se scutur, rar, pe drum...
Pe dealurile arse n-o să aud de-acum

Al tristei glas ce plânge o doină în amurg
Când inimile tremur şi lacrimile curg".
(*Scrisoarea a III-a*)

* * *

Plângând, adesea pe drumul vechi colind
Spre casa unde nu se mai aprind
Lumini, când cad pleoape de amurg
Pe streşinile care-ntruna curg.

În geamul tău pudrat cu colb mărunt
Păianjenul şi-a tors ţesut cărunt".
(*Carte poştală*)

Poetul are o sentimentală înclinare spre floral. E şi aceasta o modalitate indirectă de a reflecta subtil predispoziţiile personajului şi de a varia gama coloristică. Obişnuitul cadru eminescian (bolţi verzi, crânguri, izvoare) e decorat de o floră nelipsită din fondul lexical al romanţei (*trandafiri, crini, crizanteme*). Poetul introduce în vers şi modestele, aproape nefanatele de folclorul cobzei, *tufănici*, *flori de ţintaur*, *maci* ş.a. Versurile de mai jos, dincolo de o uşoară adiere din melosul lăutăresc, mi se par exemplare în creaţia lui D. Iov:

„Am să mă-ntorc când vântul plânge, geme,
Şi şuieră-n ferești ca un haiduc,
Când înfloresc în straturi crizanteme
Şi-un braţ ticsit cu flori am să-ţi aduc.

Împodobind cerdacu-ţi solitar
Cu mari buchete albe, parfumate,
Să stai în el, cum stai într-un altar
Plin de lumină şi singurătate.

Pătruns de jalea clipei trecătoare,
Te voi privi cu sufletu-n lumină
Şi-mi vei părea că eşti şi tu o floare
Uitată, rece, tristă şi străină!"
(*Am să mă-ntorc la toamnă*)

Sau:

„Pe ceru-mpodobit cu flori de mac
Colind cu ochii-ncet, ca pe-un atlas,

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Şi par, în întuneric, un copac
Pe care nicio frunză n-a rămas".
(*Cărţi poştale,* I)

Din păcate, D. Iov, ca majoritatea congenerilor săi, are suflul poetic scurt, versurile antologice fiind urmate în acelaşi poem de falsete şi încropiri versificate îndoielnice:

„Când tristă-ţi pare viaţa, rece, pustie – când
Te pomeneşti de-odată, fără să vrei, plângând,

Să scoţi din sân răvaşul şi să-l citeşti – aşa
Îţi vei aduce-aminte că te-am iubit cândva!"
(*Scrisoare*)

Pe linia acestei căderi în „spiritualitatea" de mahala trece frontiera ce desparte marii maeştri de eternii secunzi. Căci foarte multe dintre poemele lui D. Iov sunt zădărnicite de lirism fals, de violentări ale cadenţei poetice în cadrul aceleiaşi strofe (majoritatea poeziilor păcătuiesc în acest sens), de alte cusururi, mici şi mari, care fisurează întregul şi-l împing în secundar.

În această mare de erotism se detaşează clar poezii precum *Pax vobiscum*, având un clar mesaj religios, sau patriotica *Ogorul nostru*, dedicată generalului Eremia Grigorescu. Citez din prima, menţinută aproape în totalitatea ei într-o bună formă artistică:

„S-a luminat tot cerul când s-a deschis mormântul
Şi-un înger de zăpadă de sus îşi frânse zborul
În liniştea adâncă când se-odihnea şi vântul,
Prin umbra rece a nopţii se adună poporul".

Paradoxală e „evoluţia" postbelică a lui D. Iov. Eliminat din SSR, poetul face încercări disperate de a ţine cont de noii comanditari, confecţionând poeme în stilul epocii şi în spiritul luptei de clasă: *1907, Ciocoiul, Unui muncitor* ş.a. Că n-a ieşit nimic bun din asta se poate vedea dintr-o simplă ochire (vezi ciclul „Ineditelor", poezii rămase în manuscrisul *Amintiri din ieri,* 1948). Până la urmă, bravul luptător anticomunist din timpul războiului, din cauza unui denunţ, murea demn, în zeghe de puşcăriaş politic, la Gherla, şi nu la Aiud, cum stă scris în *Dicţionarul general al literaturii române* (vol. E–K, Bucureşti, 2005).

* * *

Prozatorul D. Iov pare mult mai favorizat de soartă decât poetul. În timpul vieţii, scriitorul scotea trei cărţi de povestiri şi schiţe: „În lunca Trotuşului" (1923), „Duduia Adela" (cele mai multe bucăţi din acest volum sunt reluări din precedentul), „Amintiri şi lacrimi" (ambele 1932). O bună parte din scrierile sale epice rămâneau, ca şi poezia, dispersată în periodice, multe dintre ele văzând abia acum lumina tiparului. Într-o scrisoare

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

(din 27 decembrie 1948) către Arthur Gorovei, D. Iov îl informa pe marele folclorist că a „scris în ultimii ani 20 de volume”, unde, alături de poezie, nuvele, piese de teatru şi literatură pentru copii, figurau şi două romane: *Cuib de rândunele* şi *Acolo sus...* Ambele romane însumau câte două volume. Deci nu promitea să le scrie, cum adeseori se întâmplă cu proiecte încremenind în luminoasa fază a intenției, ci le şi aşternuse pe hârtie!

Proza are, ca şi poezia, un evident suport biografic sesizabil mai ales în schițele şi bucățile cu caracter memorialistic: paginile inundate de reminiscențele care invocă vârsta pură a copilăriei (*În ajunul Crăciunului*, *Şcolarii*, *Conu Ghiță* ş.a.; *Domnul Vartic* e o clonă a sadovenienei *Domnu Trandafir*), de rememorări lirico-sentimentale, bagatele de atmosferă fără relevanță epică (*Creanga de măr*, *Hamacul*, *Acasă*, *Morile*, *Margaretele*, *Mugurii* etc.), întâmplări şi amintiri din Primul Război Mondial, D. Iov participând la lupte în grad de sublocotenent (*Nopți de toamnă, Sector liniştit* ş.a.). Mai multe piese au în motivația narativă întâmplări cu animale (*Fără stăpân, Însemnări, Prizonierii* etc.), unele cu înclinație cinegetică (*În Sâtaşi*, *Iepuraşul* ş.a.). D. Iov scrie şi proze care se fixează pe mari drame umane (*Sănduțu*, *Icoana*, *În curtea bisericii Rufeni*, *Cântecul durerii*) sau pe umor de situații (*Oameni economi*, *Omul ştie când pleacă*, *Părintele Volocan are un proces*) cu cheflii care se dedau unor îndelungi libații, uitând de timp şi de datoriile familiale. Un şir de povestiri explorează erosul în cele mai diverse manifestări ale sale. De la primii fiori timizi, nesiguri, germinând sub vagul incertitudinii (*În lunca Trotuşului*, *Florile dalbe*, *Duduia Adela* – această bucată apare şi cu titlul *Trifoiul*; *Cele trei flori* ş.a.) până la flirtul pasager şi amorurile păcătoase, cu deviații adulterine, adevărate schițe de moravuri, fără a fi însă moralizatoare (*Ploaie*, *Pe drumul Trotuşului*, *Roua*, dar mai ales drama grea *Câştigul nevestii*). *În lunca Trotuşului*, probabil prima tentativă de proză literară, piesa dând şi numele culegerii de debut în proză, e o ezitantă încercare de a urmări istoria unei iubiri ratate. Eşecul în amor e cauzat nu doar de un concurs de împrejurări nefavorabile, cât mai ales de nehotărârea băiatului. Drama încearcă şi unele aprofundări sociale. Totul plutește într-un epic vag, al speranței şi indeciziei, singurul personaj bine trasat rămânând unul secundar – moş Niță, un fel de badea Cireş *avant la lettre*. În genere, D. Iov „amestecă” motivele, niciunul dintre subiectele tematice semnalate mai sus nu rămâne în stare pură. Povestirea *În Sâtaşi*, spre exemplu, e greu de clasificat: e o piesă cu specific cinegetic (personajul-narator, un flăcăiandru, însoțit de un nene cu experiență merg la o vânătoare nocturnă de iepuri, ultimul fără puşcă, dar aplicând un meşteşug anume care dezorientează animalele şi acestea se lasă prinse) sau e o istorie lejeră cu un clasic adulter (la întoarcere, nenea, om însurat, rămâne în casa caldă a unei vădane cu forme voluptuoase, cerând discreția flăcăiandrului care urma să se întoarcă în sat; se cheamă, cum îi place să spună prozatorului, că iscusitul vânător prinsese doi... iepuri). Sau *Iepuraşul*, nu e atât o istorie de vânătoare (un novice trage cu puşca în prima sa victimă – un biet iepuraş de niciun an), cât tresărirea în om a sfântului fior de compasiune pentru „lumea celor care nu cuvântă”: ghinionistul se jură să nu mai pună mâna pe armă.

Aproape toate istorisirile lui D. Iov încep ca o mică *odisee*: personajul-narator, presat de datorie sau de afaceri, are de săvârşit o călătorie cu mijloacele de locomoție disponibile atunci: trenuri care nu respectă niciun orar şi staționează la stații facultativ,

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

după bunul-plac al cinovnicilor locali, trăsuri care pornesc atunci când îi vine cheful birjarului, sănii care rătăcesc în viscol, automobile chiar. Drumeţul îşi povesteşte, de regulă, întâmplarea, aşa că discursul e la persoana I singular, ceea ce dă naraţiunii un plus de naturaleţe epică. Aşa începe, spre exemplu, povestirea *Ploaia*: „Când am plecat din Tg.-Neamţ, ploua mărunt, ca prin sită. Cerul se-mbrobodise de-a binelea şi zările se-ngustase. Era o ploaie curată, fără tunete şi fără fulgere. Parcă se destrăma o pânză urzită din lacrimi, aşa şiruiau mărgelele de apă într-o îngânare de cântec.

Ploaia nu mă îngrijea deloc, cu toate acestea greu m-am hotărât să plec. Aşteptasem două zile o *ocazie* şi nu se ivea. Trăsurile erau pe la «mânăstiri» şi nu se găsea una să fi dat oricât. Eram îngrijorat că n-o să pot prinde trenul de 9 în Piatra şi colindam uliţa «mare» a târguşorului când, în dreptul unei crâşme, cineva mă chemă dinăuntru".

După ritualul *expoziţiunii* (aici foarte scurt, în altă povestire *Un drum şi-un ţintirim* această fază e expusă de-a lungul câtorva pagini bune), urmează, ca la carte, *intriga*. Birjarul, moş Nichita, îl anunţă pe călător că va avea încă un condrumeţ: „– Da' ştii, ai un tovarăş... mţţ: fain!... Şi-mi spuse numele tovarăşului. Toată bucuria mi s-a risipit auzind cu cine o să fac drumul împreună. Mi-ar fi plăcut să am de tovarăş un ţăran cu care să sfătuiesc până în Piatra, să fac să-mi pară drumul pe sfert. De fapt, aveam o tovarăşă, nu un tovarăş; era femeia celui mai înverşunat duşman al meu.

Bărbatul ei mă ponegrise pe toate drumurile şi nu de puţine ori mi s-a spus că nici dumneaei nu mă avea la stomac. Şi acum să fac ceasuri întregi pe drum, cu dânsa!... Să mi se pară că nu mai ajung şi că mă-năbuş în landou!... Dacă s-a aşeza în faţa mea, o să trebuiască să stau tot drumul cu ochii închişi; dacă va lua loc lângă mine, o să mă-nghesui într-un colţ, nici să m-atingă cu haina. Îmi amărâse sufletul mâhnirea. Mi se prăbuşise parcă o clădire frumoasă, de aur. Pe urmă m-am răzgândit: mai bine nu mai plec!" Urmează, iarăşi după cele mai severe precepte de teoria literaturii, *desfăşurarea acţiunii*. Mici împunsături cu ochii între cele două personaje mobilizate pe picior de război, constrânse de împrejurări să se afle împreună în spaţiul îngust al unei trăsuri acoperite („Tare aş fi dorit să ştiu ce gânduri frământă căpuşorul tovarăşei mele. O fi blestemând tovărăşia mea, i s-o fi părând şi ei un chin drumul acesta?"), câteva înţepături verbale, după care, în urma deselor halte pe la hanuri, unde birjarul îşi „face plinul" cu noi porţii de alcool („Da' pot lua o *fliuşcă,* hai?"; uneori gustă ceva şi călătorul!), se cade la un armistiţiu şi chiar la pace, iniţiativa aparţinând femeii. Pare că cel sedus e bărbatul, care după un moment de perplexitate, se grăbeşte să profite de situaţie şi împrejurări, transformând un război surd, de uzură morală, într-o pace victorioasă. Cei doi pasageri nu se mai grăbesc nicăieri. *Punctul culminant*: „În Dealul Balaurului, la Sărata, moş Nichita opri. Am scos capul pe fereastră.

– Amu, eu zâc că pot sî ieu ş-o jumătate... Are aicea un vin! ceva *fain*...

– Să iei cât doreşti, moşule, numai să bagi de seamă la vale.

– Mă rog: *chedica* şî la pas... hai-hai, hai-hai...

Am închis fereastra şi ne-am încleştat în braţe. Cobora amurgul. Se pierdeau în negură iarba şi florile. Şi în vale Codrul Balaurului vuia ca o oaste în luptă..."

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Evident, într-o narațiune bine închegată după toate canoanele artisticului, se respectă şi ultima treaptă, *deznodământul* (îl găsiți în carte). Cititorul fin va prețui însă adevăratul deznodământ, cel psihologic, mai mult o sugestie decât o relatare, concentrat în doar două rânduri de text: „Cobora amurgul. Se pierdeau în negură iarba şi florile. Şi în vale Codrul Balaurului vuia ca o oaste în luptă...” O aluzie subtilă că războiul continua, dar cu alte arme şi pe alte poteci. Semn sigur că D. Iov avea toate caracteristicile unui bun prozator.

Pe drumul Trotuşului e trasă la indigo după *Ploaia.* Naratorul îşi reia *odiseea,* călătorind în tren, apoi în caleaşcă, aceasta din urmă fidelă copie a celei din povestirea precedentă. Singura pasageră e o ea care merge să-şi viziteze soțul internat la un spital. Pe parcurs idila progresează abrupt, bărbatul şi femeia simțindu-se atraşi irezistibil în păcat. Şi de data aceasta tonul îl dă ea, o resemnată mironosiță la început, dar în care se dezlănțuie spre final vocații de vampă. Într-un adevărat delir pasional, femeia „deturnează” vehiculul birjarului spre o destinație a plăcerii – Hotel „Regal”. În povestire intervin doar schimbări de decor şi de detalii, restul e *déjà vu, déjà lu.*

Roua, *Viforul* ş.a. continuă şirul adulterin, erosul triumfând vinovat asupra eticului. Deşi se încadrează în aceeaşi serie, *Câştigul nevestei* are un statut aparte: ceea ce începe ca un flirt, sfârşeşte ca o dramă. Soția neglijată toată viața de soț, calcă greşit. Surprinsă în flagrant nu e pedepsită, dar e lăsată să se usuce literalmente în chinuri morale, sub privirile cinicului său consort, domnul Neculai Marcu.

Alteori călătoria e doar cadrul în care sunt înrămate întâmplările cu adevărat funcționale epic (principiul povestirii în povestire). Aşa e construită *Un drum şi-un țintirim*, spre exemplu. Subiectul general (călătoria însăşi) e destul de anostă artistic, abia finalul povestirii aducând o neaşteptată turnură în cumintea şi, de altfel previzibila, desfăşurare a subiectului. Pe când istoriile povestite de birjarul Iancu Patatu de-a lungul periplului uşor plicticos sunt cu adevărat antrenante. Se pare că D. Iov practica punerea în abis, pe când expresia ca atare (*mise en abyme*) încă nu fusese adaptată pentru literatură.

Fără stăpân (publicată în 1923), poate cea mai bună proză a lui D. Iov (alături de *Prizonierii*), ne aminteşte foarte mult de *Cânele* [fără *i*!], o povestire cu subiect similar de Mihail Sadoveanu (tipărită în volumul „Crâşma lui Moş Precu...”, 1904). Şi într-un caz, şi în celălalt, copiii omoară un biet animal, hămesit, bolnav şi fără apărare (la Iov e vorba de un cal, o gloabă fără stăpân, cum spune şi titlul; la Sadoveanu e un câine). Ambele proze au în ele ceva din „obiectivitatea tonului” şi detaşarea auctorială gen Cehov. Copiii săvârşesc abominabila lor faptă, nu fără instigarea şi nu fără implicarea adulților, dintr-o cruzime specifică vârstei, fără a realiza monstruozitatea faptei, lăsându-se purtați mai mult de instinctele primare decât de simțuri, manifestare frecventă la unii pui de țărani. Crima odată săvârşită, făptaşii se întorc senini la trebile lor, fără cel mai mic cutremur sufletesc. Autorul povesteşte „alb” toată istoria fără a se implica etic (nu se revoltă, nu condamnă, nu „lipeşte” etichete caracterologice), ceea ce sporeşte efectul dramatic prin implicarea morală a cititorului: cum e posibilă o asemenea oroare? strigă întreaga lui ființă. Proza e lapidară (doar câteva pagini de text!), are o maximă concentrație epică şi e bine calibrată artistic: nimic nu e în plus şi nimic nu e în minus. D. Iov se arată aici un bun mânuitor al detaliului psihologic.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

* * *

Prozatorul integrează activ în literatura sa de ficțiune elemente din propria biografie. În *Pe drumul Trotuşului*, spre exemplu, bărbatul din tren e cineva care compune poezie şi care se bucură de o mică glorie de scriitor în zonă. Doamna din compartiment îl ia la întrebări, sondând delicat terenul:

„ – Veniți de la Bucureşti?

– Ce vă face să credeți aceasta?

– Aveți ceva... aşa... ceva, nu ştiu cum să spun, ceva care arată că trebuie să fiți dintr-un oraş mare...

Am zâmbit, ridicând, a nepăsare, din sprâncene. Doamna părea foarte mulțumită. Îi strălucea fața ca nişte crini şi-n ochi ardeau lumini.

– Îmi dați voie... şi întinse mâna de luă cartea de poezii. Întoarse o filă, a doua şi se opri la a treia în colțul căreia mă iscălisem cu creionul.

– Vasăzică dumneata eşti... şi-mi rosti numele? Dumneata eşti?... Vai! vezi cum nu m-am înşelat?... Ştiam eu că trebuie să scrii... Pe când d-ta stăteai nepăsător, eu mă gândeam: cine o fi, cum l-o fi chemând?... Cum sunteți dumneavoastră, scriitorii!... Tăcuți şi numai ştiți să observați şi să notați...

Am vrut să protestez, dar îmi luă cuvântul.

– Ce fericită sunt că te cunosc!... Aici, la țară, zău că te prosteşti. Un jurnal, o revistă, atât! Pe dumneata te urmăresc de mult. Îți ştiu versurile pe de rost...” Detaliul e destul de semnificativ: statutul de scriitor în Bucureşti explică succesul inopinat al bărbatului în ochii pretențioasei doamne.

În altă povestire, *Un drum şi-un țintirim,* personajul-narator, angajat iarăşi într-o călătorie, îşi aminteşte la un moment dat de maică-sa, pe care urma în curând să o vadă. Mama îi povestise cândva cum a fost petită în depărtata ei tinerețe. Pretendentul la mâna ei nu-i plăcea şi-i spune asta tatălui ei care o iubea foarte mult: „«La mine ținea ca la ochii din cap, că eram una. Da, odată tot a luat harapnicul şi m-a croit de două ori. Aveam 14 ani, că la 14 ani m-am şi măritat cu tat’tu. Şi iată-ntr-o bună zi că vin petitori de la Suliță. După ce tata îi pofteşte-năuntru, îmi spune să mă gătesc şi să vin să-i servesc. Atunci ieşise obiceiul ca la musafiri să se deie zahăr cu apă. Am pus eu pe-o tablă câteva pahare cu apă şi câteva bucățele de zahăr şi am intrat. Toți musafirii, că erau numai bărbați, au luat câte-o bucățică de zahăr, au pus-o-n punsă (?) şi-au băut apa goală... Apoi, într-un târziu, tătuța a ieşit afară şi m-o-ntrebat: – Îți place, Catincă, tânăru’ ista de la Suliță? – Nu-mi place, tătuțî, răspund eu, că nici nu-mi plăce, că era tare mititel. – Că nici mie nu-mi prea place, făcu tătuța».

Parc-o vedeam pe mama, în tremurările de toamnă ale luminii, ştergându-şi ochii când povestea.

– Dar după ce-am scos din fundul pivniței câteva sticle cu vin, am auzit un glas minunat cântând: *La râul Vavilonului*... Cânta tat’tu, că el învățase să se facă popă... Şi aşa de frumos cânta, de parcă-l ascultau şi florile la Ipser în grădină. Atunci a ieşit tătuța afară, înlăcrămat şi m-o-ntrebat: – Îți place, Catincă, băietu ista din Suliță?

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

– Nu-mi place tătuță. Şi tătuța o apucat harapnicu şi m-o croit. «Să-ți placă», poronci el. Şi mi-o plăcut, că după două săptămâni am făcut nunta”. Scena (o altă minipovestire într-o macropovestire) are ceva din sălbăticia riturilor vechi şi e de un realism dur. Verosimilitatea ei se datorează iarăşi faptului brut, smuls din realitate, fiindcă, aflăm din memoriile lui Iov, întâmplarea s-a petrecut aievea: „Mama avea pe atunci 15 ani şi era o frumusețe vestită a Botoşanilor. Atunci ieşise obiceiul ca la musafiri să se servească zahăr cu apă. Mama a adus pe tăblăluță o bucățică de zahăr şi-un pahar cu apă proaspătă. Peţitorul a pus zahărul în buzunar, iar apa a băut-o goală. Când a ieşit din casă, bunicul s-a dus după dânsa.

– Îți place, Catincă, flăcău ista?

– Nu-mi place, tătucă.

– Dacă nu-ți place, fie cum spui tu...

Mamei nu-i plăcea numai fiindcă era mic de statură... După puțină vreme s-a servit o gustare. Tata, după un pahar de băutură, a prins curaj şi stupit la furcă. Aflând bunicul c-a urmat seminarul, l-a pus să cânte, c-avea tata un glas nemaipomenit prin Botoşani. El aşa de frumos a cântat *La râul Vavilonului*, că bunicul a ieşit în sală şi-a chemat-o pe mama:

– Îți place, flăcău ista, Catincă?

– Nu-mi place, tătucă.

După ce-a luat-o de cozi şi-a dezmierdat-o cu câteva bețe, a întrebat-o din nou:

– Îți place flăcăul ista, Catincă?

– Îmi place, tătucă...” (*Răboj de amintiri*).

* * *

Ca şi în poezie, D. Iov recurge la un vocabular specific timpului şi locului atât în narațiune, cât şi în replicile personajelor, regionalismele fiind un element în plus la definirea caracterologică a acestora. Botoşănenii lui, dar şi alții, au graiul colorat în stil crengian, mulți dintre aceşti termeni, de împrumut, arhaici sau regionali, necesitând azi o explicație: *tițlaifer*, *juflă*, *ogrinji*, *firte*, *hoaspe*, *dimerlie* ş.a. Pentru a pune în evidență acest lexic pe fundalul comun literar, autorul îl redă de multe ori cu italice. Moş Niță din *Pe valea Trotuşului* e un tip jovial, ades ironic, inepuizabil în fiorituri stilistice: „Am auzit c-ai venit şi iacă-tă-mă am chicat şi eu. Eu îs, *nepoate*, cum îi câinele: bun la gospodărie până nu i-o *aninosât* a căsăchie în sat... Zău aşa, nepoate...” La fel moş Nichita din *Ploaie*: „– Da’ pot lua o *fliuşcă* [un sfert de litru, dar şi păhăruț de rachiu – *nota mea*; e.l.], hai?

– Şi două, moş Nichita, cât vrei...

– Două nu, c-am mai luat, da a doua o *răzărv* pi drum...”

Imaginarul tipic țărănesc de oameni ai pământului, aşezați, respectând un fel de a fi verificat şi rodat în timp, dă la iveală neaşteptate metafore. Domnul Haralamb Partene îşi mustră cu bunăvoință chiriaşul care nu renunță la tabieturile orăşeneşti: „Dumneavoastră orăşenii luați ceaiul la nouă sau la zece... asta-i viață?... pe onoarea mea... Stomacul, cucoane – spunea domnul Partene cu o adâncă pricepere a lucrurilor –, trebuie

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

îmbrăcat ca un copchil, pe onoarea mea, cum să-l speli cu apă chioară de dimineaţă? Nu scăpam până nu luam din toate bunătăţile şi *macar* două păhărele cu ţuică. De-atunci m-am obişnuit să mănânc dimineaţa" (*Roua*).

Şi graiul basarabenilor e surprins în neaoşia lui, dar e împănat frecvent cu rusisme: *a zacusî, comnată, zubrovca, stăcănele, proşenie* etc.

O altă modalitate de a da personajului o vizibilitate aproape palpabilă este recursul la portret (trăsături fizice, vestimentaţie), dar şi conturarea lui ca tip comportamental. D. Iov are ochiul expert în acest sens, de aceea eroii săi se reţin. Memorabil este mai ales un ins pitoresc ce se detaşează puternic în întreaga galerie de personaje din proza lui D. Iov: „În nopţile astea de iarnă, când auzeam tropăind prin tindă, mă bucuram ştiind cine vine. Intra un om înalt, descoperit, numai în cămeşoi încins c-un curmei şi-n opinci fără obiele. Crăpau ouăle corbului afară de ger şi moş Iftene parcă nici nu simţea. Tata, numaidecât îl servea c-o fliuşcă de spirt din care, după ce moşneagul sorbea o gură, se ducea la sobă, lua o mână de cenuşă şi-o tuflea în pahar, apoi, din pungă, scotea cărămidă pisată, punea şi din asta în spirt, pe urmă astupa cu palma gura paharului, îl cobâlţâia bine şi-l da duşcă, izbind un pumn în ceafă după ce-l bea şi stuchind gros şi apăsat, rostind:

– Du-teeeee...

Vorbea tare puţin, nu-i plăcea să facă chelemet cu oamenii. Sta cât sta, până mai trăgea două-trei pahare, apoi, gol pe dinafară şi-nfierbântat pe dinăuntru, ieşea". Acest moş Iftene din memorii e 1:1 cu moş Iftene din *Oala cu vin*..., un fragment dintr-un roman anunţat („Vulpea din baltă"), probabil niciodată scris (fragmentul era publicat în *Luceafărul*, an. I, nr. 1, ianuarie 1935).

Când face însă exces de zel, Iov se livrează unui manierism desuet. Astfel este creionat profilul languros al lui *madam* Partene din *Roua,* spre exemplu, sau „asamblată" anatomia bizară a duduii Lenţa din *Mugurii*. Femeii îi zboară „*hulubul mâinii* drepte [...] spre un închipuit cozoroc"; ea îşi descoperă „*lăcrămioarele gurii*" şi are „obrajii albi ca *felia de caş proaspăt*". Mă rog, să admitem, până la urmă ultima comparaţie e una mioritică! Mai departe e însă ciudat de tot: „prin toate comorile ei, sorbea parfumul, netezind, la urmă cu *râma din vârful limbii* [sic!], crestătura gurii ca şi cum ar fi sorbit o băutură rară". Şi personificările din *Mugurii* sunt la fel de siropos-hazardate: „Aleea de meri râdea la soare cu mugurii ochilor plini de rouă"; „Uite mugurii au deschis guriţele şi gânguresc miresme"; „Pe marginea aleilor mijea mustaţa portulacului".

Scriitorul este şi un foarte bun peisagist. Ca şi în poezie, D. Iov creează cu rafinament şi meticulozitate cadrul natural pe fundalul căruia proiectează întreaga acţiune. Tablourile naturii, de regulă destul de bine susţinute şi bine temperate artistic, asigură jumătate din succesul prozatorului. Aceasta n-ar trebui să ne mire – scriitorul a avut un bun învăţător de la care a deprins arta peisajului – Sadoveanu. D. Iov îl considera pe autorul „Fraţilor Jderi" scriitorul său favorit: „Mihail Sadoveanu. Tot ce scrie acest om mă farmecă. Scrisul lui pentru mine este reconfortant. Când sunt amărât, iau o carte de Sadoveanu şi-o citesc. Când sunt bolnav, mă vindec citind «Hanu[l] Ancuţei». Din cele 6 000 volume rămase la Soroca, numai volumele Sadoveanu le-am luat, cu câteva luni înainte, când bănuisem ocupaţia comunistă".

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Peisajul la Iov are adâncime vizuală şi deci perspectivă, ca în tablourile vechilor maeştri: „Trenul trecea acum printre înlănţuiri de dealuri de pe crestele cărora copaci răzleţi prăvăleau umbrele peste linia ferată. Soarele îşi urzea beteala, prin care se cernea lumina de iulie. Fânețele coapte tămâiau zarea în care tremurau roiuri de musculiţe în căldura potolită de vecinătatea munţilor. Cerul îşi desfăcea rochia uriaşă, de mătase, aninându-i poalele pe înălțimile împădurite. O linişte tulburată doar de uruitul trenului stăpânea ca o apă adormită. Pe unde dealurile se micşorau, fereşti largi de lumină se deschideau privirii. Ogoare cu grâul copt unduiau ca valuri de aramă topită. Pe alocuri era cosit, şi iarba culcată în brazde răspândea o mireasmă ameţitoare. Departe, pătând cerul, se desluşeau codrii. Pe marginea drumului cicorile zâmbeau din ochii lor albaştri; sulcina şi sânzienele înspicate străjuiau anumite cărăruşe ce se-nfundau în câmpul împestriţat” (*În lunca Trotuşului*). Se vede că elementul naturii nu e „accesat” ca simplu decor, ci e o parte intrinsecă a narațiunii, pitorescul priveliştilor sporind aura autenticității.

Interesantă sub mai multe aspecte, mai convingătoare pe alocuri decât poezia, proza lui D. Iov rămâne totuşi literatură de raftul doi. Narațiunile sale se consumă între faptul comun de viață şi frivolitate, protagoniştii săi impunând tipi cenuşii, de regulă departe de a fi nişte caractere. Pasiunile nu au relevanță spirituală şi ard în meschinul creuzet al primitivelor infidelități. Mişcarea epică e mai mult stagnantă şi repetitivă prin subiecte-gemene cu clare tendințe spre autopastişă. Autorul adoptă un realism cuminte, uneori cu nuanțe critice, a moravurilor sau alternat cu brize romantice ori melodramatice. Proza sa e una de observație, vizând diverse tipuri umane ce ne amintesc prin ceva fiziologiile de altă dată.

Şi mai puțin reuşite sunt textele cu nedisimulat obiectiv propagandistic, mai ales cele din ciclul basarabean (vezi volumul „Gospodarul din Orhei”). Schițele respective, deşi categorisite drept publicistică, conțin un grad înalt de ficționalitate. De publicistica scriitoricească le apropie însă mult ilustrarea – artistică? – a unor teze propagandistice. Drept circumstanță atenuantă putem invoca doar anul şi momentul istoric al scrierii şi publicării – 1943. Pe lângă aceste figuri palide şi indecise literar, părintele Volocan, basarabean şi el, din proza cu acelaşi nume (apărută în 1932) e un personaj viu şi foarte bine conturat.

Din proza rămasă în periodice, ne atrage atenția povestirea *Tovarăşul* (tipărită în *Universul literar*, an. XXXI, nr. 18, 3 mai 1915). Prin dramatism şi subiect (unui biet țăran îi piere boul pe brazdă, în toiul aratului), piesa ne aminteşte izbitor de o la fel de scurtă povestire a lui Ion Druță – *Odată în amurg* (publicată în volumul de debut *La noi în sat*, 1953). Druță a reluat-o în „Osânda căutării” (1969) cu alt titlu – *Arătură de primăvară* şi în „Scrieri”, vol. I (1986), iarăşi cu un titlu modificat: *Gospodăritul.* Lui Nichifor (Păduraru, în altă variantă: Bejenaru) îi piere calul în mijlocul hectarului încă nearat. (Între paranteze fie spus, prelucrările ulterioare ale lui Druță lungesc artificial piesa şi-i scad din dramatism.)

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

Un final comun au alte două povestiri: *Pojarul* (1943) de D. Iov şi *Problema vieţii* (1953) de Ion Druţă. În ambele personajele se răzbună dând foc la arie. Întâmplător sau nu, cei doi scriitori (cel care cânta castanii din Soroca şi cel care emblematiza liric în baladele sale Câmpia Sorocii) se întâlneau în aerul rarefiat al unui spaţiu literar de legendă.

* * *

D. Iov nu a avut studii umanitare care să-l pregătească, cel puţin prin însuşirea unor noţiuni elementare, pentru arta scrisului – a absolvit o şcoală comercială, iar ulterior a lucrat un timp în calitate de contabil. Era deci format în mediul unui pragmatism feroce, exact la polul opus decât acolo unde levitează creatorii visători. Totuşi D. Iov face dovada unui scriitor cu un bun bagaj filologic şi cultural, calitate care se face remarcată în toată opera sa. Uneori, prozatorul citează fragmente poetice din autori pe care nu-i numeşte, dar care definesc suplimentar epoca şi mentalul personajelor. Spre exemplu, în *Cântecul durerii*, preoteasa muribundă vrea să i se cânte la căpătâi o melodie din tinereţe de care, cum se vede, era legată sentimental şi ea, şi soţul ei:

„Ştii tu când te ţineam pe braţe,
Când îmi jurai amor, ştii tu,
Acele zile de dulceaţă,
Tu le-ai uitat, eu însă nu!”

D. Iov nu citează autorul. Ştim însă că e o romanţă pe versurile sentimental-mediocre ale lui Carol Scrob, melodie care a supravieţuit vremii sale şi era foarte adorată de oamenii simpli. Autorul prozei nu ne dă indicii despre lumea lăuntrică a personajelor sale măcinate de durere, cupletul pe care preotul îl repetă în neştire e suficient însă pentru a ne-o imagina.

În *Însemnări cu creionul* (Venera), protagonistul numit „prietenul Olimpiu St.” (numele adevărat al personajului îl găsiţi în memorialistica lui Iov) e definit ca erou literar prin lecturi şi gusturi culturale: „O căldură năbuşitoare. Gomora! Pe bulevardul Pache umbrele se lungesc batjocoritoare. Cine, pe o asemenea căldură, de are puţin timp liber, nu se odihneşte în odăiţa cu storurile trase? Dar prietenul Olimpiu St... nu doarme. Îl găsesc citind pentru a nu ştiu câta oară versurile lui Baudelaire. Pe măsuţa lui de lucru, lângă un volum de Musset, *Fantaziile* lui Anghel împrăştie parcă un parfum de floare veştejită, de floare din buchetul *Narciselor moarte*.

Cerna se odihneşte deasupra lui Cyrano de Bergerac. Paul Bourget ţine tovărăşie scrisorilor dnei Georges Sand. Cam curioasă pare *Neoiobăgia* lui Gherea lângă *Cireşul* lui Lucullus, pe când A. Mirea privind prin *Caleidoscop* parcă vrea să strige: «Mă, eu îmi râd de voi toţi». Nu-ţi vine să-ţi iei ochii de la rafturile cu cărţi gătite de gală în haina mândră de piele. Într-un colţ o oală de lut ne surâde, arată ce vom deveni noi odată! Din *Primăvara* lui Grigorescu parcă vine adierea unor flori. Pe când ochii mei nu se satură de admirat atâta bogăţie de inteligenţă acumulată, prietenul mă apucă

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

de braț și mă trage lângă ușă. Întinde mâna hotărâtor înainte. În fund, între două fereşti, statuia Venerei de la Millo. Capul uşor înclinat, mâinile tăiate, pieptul cu muşchi puternici şi goală pe jumătate. «Uite, o vezi? Uite corp. Unde mai găseşti azi un aşa corp? Corpuri schilodite de corseturi!»"

La fel e „deconspirat", cu uşoară ironie, prin cărțile şi autorii citiți, tânărul meseriaş cu idei socialiste din *Treizeci şi una*: „Îmi vorbeşte de Karl Marx, de Nordau, cu competența unui savant. Critică ultimul roman care l-a citit şi nu-i place purtarea lui Étienne, cu omorârea lui Chaval din romanul *Germinal* al lui Zola. După ce-mi laudă cutare scriere a lui Tolstoi, mă roagă să-i fac o scurtă biografie despre Maxim Gorki şi mult se minunează auzind că autorul *Radei* a fost hamal, vânzător de ziare, ucenic la diferite meserii, vagabond, candidat la sinucidere… E tipul omului avid de cultură, e pomul sălbatic care trebuie hultuit..."

În favoarea unui Iov cult, deschis spre actul cultural vorbesc şi unele interviuri descoperite recent şi publicate în volumul „O cronică a Teatrului Național *Mihai Eminescu* din Chişinău. 1918-1930". Ediție îngrijită de Petru Hadârcă, Cartier, 2016. În 1920-1921, scriitorul era inspector general al artelor din Basarabia. Despre contribuția sa în ținut şi despre condițiile în care lucra aflăm dintr-un interviu de epocă publicat în *Rampa*. Citățm fragmentar: „Pentru a căpăta informațiuni asupra întregii mişcări artistice din Basarabia, m-am adresat dlui D. Iov, inspectorul artelor, care cu multă bunăvoință mi s-a pus la dispoziție.

Unde este instalat inspectoratul artelor?

L-am găsit pe d. Iov în odaia intendentului secretariatului de instrucție. În jurul mesei d-sale artiştii Teatrului Popular (d. Moruzan, Economu, Balaban, N. Dimitriu ș.a.) veniți să se plângă că n-au primit leafa din aprilie şi n-au ce mânca. D. Plămădeală, directorul Şc. de Belle-Arte, cerea intervenții în favoarea unui pictor, d. Zaharov, profesor la conservator, prezenta rapoartele şcolii spre semnare. Nu departe de masa inspectorului, intendentul localului se certa cu vreo cinci scriitori. În odaie un dulap gol, o masă, trei scaune din care unul rupt. Rămaşi singuri, întreb:

– Aici vă e biroul, dle inspector?

– Aşa-i că nu-ți vine a crede? De 10 luni stau aci, grație bunăvoinței fostului secretar general d. Ştefan Ciobanu. Uite, mi-e ruşine când îmi vine un artist. Stau la un loc cu intendentul care toată ziua se ceartă cu scriitorii şi furnizorii, de nici nu pot lucra. După cum vezi: n-am un scaun să invit pe cineva. Masa pe care scriu o am cu împrumut şi de câteva zile mereu mi-o cere înapoi.

Bugetul?!

– Dar dv. din bugetul inspectoratului nu vă puteți procura?

– Bugetul inspectoratului? Care buget? Se vede că d-ta nu ştii că funcționez fără leafă, că imprimatele şi registrele le-am procurat din banii mei. Eu sunt şi inspector, şi copist, şi uşier şi tot ce vrei. Mă duc singur cu condica la poştă şi prin oraş, că n-am un om de serviciu. Mi-e ruşine de autoritatea ce-o reprezint. Nu uita că sunt singurul reprezentant al Ministerului Artelor în Basarabia!...

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

– De ce nu raportaţi Ministerului?

– Te rog, ia condica şi vezi de câte ori am raportat. Ministerul nu mai păstrează legătura cu inspectoratul. De mai bine de 2 luni n-am primit măcar un răspuns la rapoartele care le-am făcut. Desigur că d. ministru Goga nici nu vede rapoartele mele. O fi vreun dosar unde zac" (*Rampa*, an. V, nr. 1089, 17 iunie 1921).

Fără leafă, în condiţii precare de muncă, pe când în Basarabia se oploşiseră o mulţime de inşi cu calificativul „Buni pentru Răsărit", tipi puşi pe căpătuială şi pe gheşefturi (volumul din care am citat mai sus dă câteva cazuri de arivişti sosiţi din regat şi „aranjaţi" bine în mediul culturii, delapidând în dreapta şi în stânga). În fond, interviul era o modalitate mai puţin obişnuită de a face publică situaţia catastrofală în care se afla şi Inspectoratul, şi inspectorul ca atare (dacă rapoartele nu deranjau pe nimeni, poate ajuta intervenţia presei!). Căci ziaristul care îl intervievează pe D. Iov, funcţionarul de la Arte, se numeşte *Vladimir Sacară*, or, aşa cum ne informează *Dicţionarul de pseudonime* al lui Mihail Straje (p. 362-363), acesta era unul dintre multele *noms de plume* sub care semna însuşi D. Iov (detaliu sugerat de Mihai Papuc, editorul prezentelor volume, căruia îi mulţumim şi cu această ocazie). Această precizare ne dă posibilitate să descoperim în *Rampa* şi alte materiale semnate *Vladimir Sacară*, articole ce consemnează evenimentele, dar mai ales carenţele şi lacunele din sfera culturii. Printre altele, publicistul se arată vădit dezamăgit de faptul că politicul surclasează artele şi cultura: „Chişinăul a sărbătorit două centenare: al lui Ion C. Brătianu, cu mare fast, cu armată, defilare, steaguri şi oficialitate şi centenarul lui Alecsandri, o sărbătorire sărăcăcioasă, fără sprijin oficial, fără pompă, fără manifestaţie. Un «fapt divers» relevat printr-o umilă serbare în sala Teatrului Popular, organizată de directorul general al Instrucţiei şi terminată printr-un bogat banchet lungit până la ziuă şi plătit tot de directorul general al Instrucţiunii.

Ceea ce a făcut pe un epigrafist al unui ziar local să scrie că centenarul lui Alecsandri a fost măcar «un motiv de băutură». Şi cu drept cuvânt" (*op. cit.*, p. 119, cu referire la *Rampa*, an. V, nr. 1092, 20 iunie 1921).

Ataşamentul pentru cauza culturală i-a devenit consubstanţial: ajuns prefect de Soroca, deci importantă figură în stat, D. Iov continuă să pledeze pentru actul de cultură. La invitaţia lui sau cu sprijinul său, Basarabia e vizitată de mari figuri ale culturii româneşti: Octavian Goga, Ion Petrovici (vezi poemul *Cerdacul meu de la Soroca*), Ion Minulescu şi mulţi alţii. Împreună cu profesorul N.I. Herescu (vezi poemul *Răvaş pentru Soroca*), poet şi latinist cu studii la Sorbona, preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români, înaintează un proiect de instalare a unui bust al lui Eminescu în oraşul de pe Nistru. Însăşi camera unde trăia poetul-prefect era o mică galerie cu portretele marilor scriitori români. Descins la Soroca şi văzându-şi chipul în această simeză domestică, poetul Ion Minulescu rămânea înduioşat: „Ce a fost la Soroca mi-ar plăcea să-şi amintească cândva alţii, scrie Iov în amintirile sale. – Dar eu am fost cel mai fericit poate, că am putut ospăta în căsuţa mea cu cerdac prieteni aşa de distinşi. În camera mea de lucru, unde era şi biblioteca, un perete era plin cu portretele tuturor scriitorilor.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

– Tată Iov, spune Minulescu, noi la Bucureşti ne încăierăm şi ne bârfim şi tu aici ne ții în seamă…”

Într-un cuvânt, poetul D. Iov a fost nu numai funcționar şi om politic, ci un adevărat ambasador al artelor, construind nenumărate punți culturale între România şi provincia ei regăsită.

* * *

Publicistica lui D. Iov se distribuie pe mai multe paliere. Domină cantitativ notele de călătorie, mai ales printr-o Basarabie pe care o descoperea cu entuziasmul proaspătului convertit la frumusețile în mare parte inedite pentru el. Ochiul privitorului fixează admirativ scene, privelişti pe care le decantează liric, iar ochiul minții invocă istoria în sprijinul ideii că Basarabia e pământ românesc. Un titlu chiar aşa sună – *Basarabia, pământ românesc*. (Suntem familiarizați cu el prin *graffiti*-urile recente din Chişinău.) Se aduc în susținerea tezei vechi urice, acte de danie, evenimente, nume de domni, pârcălabi şi mari slujitori domneşti, se citează documente care adeveresc dreptul asupra acestui pământ. Lui D. Iov îi aparțin şi câteva broşuri despre Basarabia şi Bucovina în care documentul e alternat de îndemnul patriotic şi de argumentul strămoşesc. De la caz la caz, datele se repetă şi lectura acestor texte patinează. Valoarea respectivelor pagini rezidă iarăşi în propagarea adevărului istoric.

D. Iov a făcut şi cronică plastică, articolele sale consemnând vernisaje şi alte evenimente culturale. Deşi împarte ritos elogii sau îmbufnări estetice, discursul său nu e sigur şi nici concludent – articlierul e evident pe o tarla străină domeniului său. Ceva mai convingătoare sunt impresiile reportericeşti pur umane despre pictori şi tabieturile acestora.

Om de încredere al mareşalului Averescu, pe care l-a şi însoțit în reîntoarcerea sa pe pământ basarabean, angajat în falanga fascistoidă a profesorului A.C. Cuza, ani la rând exercitând funcția de prefect de Soroca, D. Iov e şi un aprig publicist politic. Împunsăturile sale de floretă revin adversarilor politici sau de idei pe care îi desființează prin toate mijloacele posibile, inclusiv prin punerea în lumină a faptelor infame sau prin simpla bârfă. E ceva tipic pentru habitudinile ziariştilor de ieri ca, de altfel, şi pentru cei de azi care se desfată comentând dihoniile dintre partide şi liderii acestora. Cel mai des ironiile acide ale publicistului îi vizează pe Constantin Stere şi pe Pantelimon Halippa. Lui Halippa rândul îi vine mai des: „Domnul Pantelimon Halippa, feciorul de cântăreț bisericesc din Cubolta ținutului Sorocii, care semnează totdeauna «Pan», deşi volumul *Lan de grâu* cu versuri submediocre nu-l îndrituieşte la aceasta, a avut sub stăpânirea rusească o atitudine, oarecum, dârză. Numitul Pantelimon a făcut parte din redacția gazetei *Cuvântul moldovenesc* de sub direcțiunea dlui N. N. Alexandri şi a scris sub pseudonimul «Cubolteanu» diferite articole. De pe urma acestei dârzoşenii însă, d. Halippa a tras numai foloase. Întâmplarea această de a fi făcut parte dintr-o redacție supravegheată vigilent de ruşi, a speculat-o cât a putut mai mult

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

şi a urzit în jurul ei o faimă pe care dacă o scormoneşti, nu dai decât peste ridicol. Într-o zi un partizan zelos de la Cahul l-a botezat «martir» şi d. Halippa, din porecla aceasta scăpată în vălmăşagul unei cuvântări, şi-a urzit un renume. Şi-n adevăr, de la Unire încoace, d. Halippa a suferit un adevărat martiraj, întâi, substituindu-se dlui N. N. Alexandri, a vândut liberalilor pentru câteva zeci de mii de lei foaia *Cuvântul moldovenesc*" (*Scrisori din Basarabia*). Pana lui Iov era destul de agilă, iar alura sa gazetărească combina perfect veninul publicistic cu ironia subtilă. Exemplară e şi scena cu acelaşi protagonist într-o vizită cu scop electoral la Vâlcov. Judecând după titlul bucății (*Demagogia politică în Basarabia*), D. Iov surprinde şi etalează o farsă populistă a unui mare actor politic în epocă: „La Ismail prefectul județului, decedatul Mihai Tomida, face dlui secretar general o entuziastă primire. Şi «domnule ministru în sus», «domnule ministru în jos».

– Ascultă, Pantelei Nicolaevici, d-ta nu eşti ministru, bre omule, de ce laşi să ți se spună aşa? întreabă Ştefan Ciobanu.

– Las' că-i mai bine aşa, răspunse d. secretar general, privind prin ochelari, mulțimea ce-l aclama din ordin. Într-o şalupă au plecat la gurile Dunării, la Vâlcov. Aci tot orăşelul lipovenesc adunat la casa de obşte. Poliția făcea ordine şi nu lăsa să se apropie nimeni de «domnul ministru». Dar iată că un lipovan nalt, buged de băutură şi de mahorcă, îşi face loc şi s-apropie, jeluindu-se.

– Ce-i bre? îl întreabă secretarul general.

Într-o rusească stricată, vlăjganul povesteşte cum a fost bătut de jandarmi.

– Si unde te-a bătut?

Lipovanul arată partea moale din spate. Atunci d. Halippa ca să dovedească populației interesul ce-i poartă, spune lipovanului să-i arate. Şi flăcăul repede coboară pantalonii, întoarce spatele şi-ndreaptă spre secretarul general un dos vărgat cu dungi vinete. D. Halippa fixează ochelarii, s-apleacă, se uită atent, parc-ar vrea să numere dungile...

La plecare, pe drum, Ştefan Ciobanu îl întreabă: «Ascultă, Pantelei Nicolaevici, ce-ai folosit că te-ai uitat într-un dos de lipovan?»

– Ce ştii tu, aşa se face politica..."

Publicistul are şi o bogată colecție de articole cu miză literar-culturală. Foarte multe dintre ele vizează oameni şi evenimente din Basarabia interbelică, fenomen încă puțin cunoscut la noi. De aceea aceste pagini sunt pentru noi deosebit de prețioase.

Meritul lui pentru Basarabia îl sublinia unul dintre prietenii şi colegii săi, George Dorul Dumitrescu: „Nu sunt în stare să însemn aici nici urmă din lumina, transfigurarea, bucuria fierbinte, lacrimile ce-i inundau ochii, vorbindu-mi; cuvântul «Basarabia» avea în glasul scriitorului şi în acel ceas un accent aproape religios. A însemnat mai mult decât o confesie. Rugăciune. Rugăciune pentru sufletul Basarabiei reînviate".

D. Iov l-a „basarabenizat" şi pe mareşalul italian Pietro Badoglio (1871-1956), ulterior succesorul lui Mussolini. Importantul om politic venise la noi într-o vizită

BDD-A27567 © 2017 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)

de informare: „În noiembrie 1926, mareşalul Badoglio colinda Basarabia. Trimis anume să cerceteze dacă elementul românesc fiinţează în această provincie a cărei realipire la trupul României nu fusese încă recunoscută de Italia bersaglierilor. Buna noastră soră, Italia, mama noastră Roma, strămoşii noştri de pe Tibru mai aveau nevoie să se convingă dacă mai sunt pe-aici urmaşi ai lui Traian, când Valul lui Traian încă dăinuie prin judeţele Cahul şi Ismail, urme fiind şi sus, prin ţinutul Sorocii, pe la Miorcani şi Rughi, până-n Nistru. Dar se vede că anume interese politice cereau asta, aşa că trimisul lui Victor Emanuel era însărcinat să umble, să vadă şi să audă, mai ales să audă". Cum iarna aspră a surprins suita mareşalului pe meleaguri sorocene, volubilii meridionali s-au simţit dintr-odată destul de agresaţi de crivăţul care nu cruţa nici mareşalii. D. Iov a dat ordin să le coase tuturor căciuli ţurcăneşti, deoarece acestea le-au uimit mult când au păşit pe teritoriul Basarabiei – le-o fi amintind de portul dacilor eternizaţi pe Columnă: „Cum s-au aşezat la masă, eu am chemat nişte căciulari, straşnici meşteri, şi i-am rugat să facă numaidecât cinci căciuli din pielicelele cele mai frumoase pe care le au. Meşterii au luat măsura gambetelor rămase-n sală, la cuier şi când s-a isprăvit ospăţul cu mâncăruri multe şi vinuri alese şi cu discursuri, cuşmele erau gata. Trei negre, creţe, cu luciu de păcură şi două în culoarea coajei de castană coaptă, în valuri regulate cu uşor spic argintiu… O minune!...

Când să ieşim, ne facem că nu se găsesc pălăriile. Mareşalul rămase uimit. Cum se poate să lipsească pălăriile? Atunci am apărut eu cu cele cinci căciuli.

Ca şi la mâncare de broaşte, tot aşa s-au minunat fraţii noştri de la maica Roma cea bătrână.

Afară începuse uşor să ningă. Frigul se-nteţise.

Cei cinci, în cuşme noi, se-ndreptau spre maşini ca cinci gospodari moldoveni…" Citez aceste două fragmente din memoriile lui D. Iov, poate cea mai interesantă şi mai atractivă parte a operei sale.

* * *

Aceste două volume editate de *Ştiinţa* sunt cel mai frumos şi mai trainic monument literar ridicat basarabeanului prin adopţie D. Iov. Rămâne însă să-şi spună cuvântul şi edilii de la Soroca, unde numele lui ar trebui înveşnicit prin inaugurarea unui muzeu, prin plăci comemorative şi evident prin dezvelirea unui bust.

BDD-A27567 © 2017 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:56:19 UTC)